

de verte volgen en de resultaten kunnen dan later nog weer worden vergroot, verbonden, geïsoleerd enz. Maar steeds blijven ze, getrouwe of niet getrouwe, copy van een waarnemingsobject. Bij het begrip daarentegen vindt men wel een Akt, maar deze richt zich niet op het waargenomene. De activiteit der ziel bestaat hier immers in het grijpen van een waarheidsinhoud in een waarheidsvorm, en geen van deze twee dankt z'n *ontstaan* aan waarneming: zelfs de verwerking begint bij het ontwaren van beide, maar dit ontwaren der intuïtie is allerminst gelijk aan waarnemen.

En eindelijk de *verhouding* van subject en object. Beide zijn onderworpen aan het panvitalistisch-teleologisch geheel, welks schema zich dan ook in het een zoowel als in het ander herhaalt. Het begrip raakt dan ook nooit meer dan één object, dat, wijl *soort*, de bepaling van den omvang van z'n gebied reeds vanzelf insluit. —

Maar de leer van het apodeigma vergt natuurlijk meer dan begripsvorming: ze steunt op de combinatie van oordeelen. Nu ziet ook Aristoteles weer het oordeel uitsluitend als correlaat met het begrip, wijl volgens hem het terrein van het laatstgenoemde het gebied der kennis volkomen dekt. Zijn gebrekkige begripsleer drukt derhalve ook z'n oordeelstheorie. Wijl hij in het begrip niet vorm en inhoud onderscheidt, kan hij de negatie niet bij de nog slechts ondernomen en dus nog niet voltrokken combineering van dezen vorm met z'n inhoud onderbrengen. En evenmin lukt het hem in de ten onrechte voltrokken combinatie van deze twee „het valsche” te herkennen. Negatie en valsheid komen dan ook beide in het oordeel te liggen¹⁴).

Naar z'n wezen is het oordeel volgens Aristoteles bovendien steeds 'n verbinding van twee begrippen, en wel zóó, dat het aan een hooger — als praedicaat of vorm — het lagere — als subject of materiaal — subsumeert: alle oordeel is subsumptieoordeel en het eenvoudigste schema luidt: S is P. Nu moge deze logica van het oordeel wijd verbreid zijn, daarom is ze nog niet juist. Met de metaphysica, op welke ze steunt, valt heel haar grond. Want allereerst dragen de existentie-oordeelen geen subsummerend karakter, en juist deze bieden het eenvoudigst type van oordeel. Het schema: S is P vertoont een veel meer saamgestelde structuur: het is 'n synthese, niet van begrippen, maar van existentie-oordeelen en wel van deze twee: „S is” en „P is”, die elk afzonderlijk 'n volledig oordeel vormen en eerst aan elkander toegeordend een oordeel van het Aristotelisch type opleveren¹⁵). Existentie is niet relatie; een existentie-oordeel is dus niet 'n relatie-oordeel en mag dan ook niet correlaat geacht aan een begrip. Maar bovendien is niet alle relatie classe-relatie en dus behandelt deze klassiek geworden logica niet meer dan een kleine groep van oordeelen, nl. die welke handelen over den omvang der gebieden van kenmerk-combinaties.

Oordeelssynthese herkende Aristoteles dus niet dáár waar ze inderdaad is te vinden. Behalve in de taal ontdekt hij haar slechts in